

Vereniging voor Nederlandse Kerkgeschiedenis

Dag van de Nederlandse Kerkgeschiedenis

8 oktober 2022

De Drie Stromen

Renswoudestraat 75, Amsterdam-Zuidoost

Op zaterdag 8 oktober 2022 staat de Dag van de Nederlandse Kerkgeschiedenis in het teken van

Kerkgeschiedenis en Slavernij

Het thema 'slavernij' staat in de belangstelling. Het staat niet alleen hoog op de politieke agenda. Ook de wetenschap houdt zich hiermee bezig. Er wordt op dit moment veel onderzoek naar de geschiedenis van slavernij gedaan. Op deze bijeenkomst willen wij enkele onderzoekers aan het woord laten. Zij zullen ons bekend maken met de laatste stand van wetenschap, als het gaat om kerkgeschiedenis en slavernij.

Dr. Dienne Hondius zal als eerste een algemene inleiding verzorgen. Daarin geeft zij onder meer aan aan wat de uitdagingen zijn voor de huidige geschiedschrijving. Vervolgens komt dr. Martijn Stoutjesdijk aan het woord. In zijn lezing zet hij twee achttiende-eeuwse dominees naast elkaar. De één wit, de ander zwart, de één een verdediger van totslaafgemaakten, de ander een verdediger van slavernij. Ivonne van de Kar zal ten slotte iets zeggen over Nederlandse religieuzen die vanaf de negentiende eeuw in Afrika actief waren. In haar bijdrage is ook aandacht voor mensenhandel als moderne vorm van slavernij. Een korte inhoud van de lezingen vindt u hieronder. Na iedere lezing is er ruimte voor discussie.

Tijdens de pauze is er een lunch met Surinaamse gerechten. In de middag kan iedereen deelnemen aan een historische wandeling door Amsterdam-Zuidoost. Daarin is aandacht voor de geschiedenis van nazaten van totslaafgemaakte mensen, waarvan velen in deze buurt (Gaasperdam en Bijlmer) wonen.

Programma

- 10.30 uur Ontvangst met koffie en thee
- 11.00 uur Welkom door de voorzitter van de VNK, prof. dr. Mirjam de Baar
- 11.15 uur Lezing door dr. Dienne Hondius: 'Kerk en slavernij in het Nederlands koloniaal rijk: geschiedenis van het onderzoek en uitdagingen voor de toekomst'
- 11.45 uur Lezing door dr. Martijn Stoutjesdijk: 'Twee zwart-witte dominees in de Nederlandse koloniën. Theologie en zendingswerk van Jan Willem Kals en Jacobus Capitein'
- 12.15 uur Lezing door Ivonne van de Kar: 'Geschapen naar Gods beeld, levend in moderne slavernij. Zuster, waar is je zusje?'
- 12.45 uur Lunch (toegelicht door Yvette Morgenstond)
- 13.45 uur Rondleiding door Amsterdam-Zuidoost

Aanmelding en kosten

U wordt vriendelijk verzocht om u vóór 19 september 2022 aan te melden via kerkgeschiedenis@gmail.com. De kosten zijn voor leden 10 euro en voor niet-leden 15 euro, ter plekke te voldoen. In deze prijs is koffie/thee, lunch en rondleiding inbegrepen.

Locatie

De bijeenkomst wordt gehouden in Amsterdam-Zuidoost, in het Oecumenisch Kerkcentrum *De Drie Stromen* (Renswoudestraat 75, 1106 BJ Amsterdam-Zuidoost). Dit kerkgebouw is goed bereikbaar met het openbaar vervoer (metrohalte Reigersbos).

Informatie

Meer informatie is te verkrijgen bij Christiaan Ravensbergen: kerkgeschiedenis@gmail.com of 06-38545779.

Lezingen

Dr. Dienne Hondius

Kerk en slavernij in het Nederlands koloniaal rijk: geschiedenis van het onderzoek en uitdagingen voor de toekomst

Al eeuwenlang staan godsdiensten zeer ambivalent tegenover de slavenhandel, slavernij en emancipatie. Protestantse en katholieke overheden in West-Europa selecteerden en betaalden dominees en priesters die op de schepen meegingen. In Nederland kwamen dominees en ziekentroosters in dienst van de VOC en de WIC. De protestantse kerk was de staatskerk. Religieuze minderheden (rooms-katholieken, protestantse minderheden, joden en moslims) werden min of meer gedoogd al naar gelang de handelsbelangen of kansen die ze vertegenwoordigden. Religieuze tolerantie werd beleid in de door Nederland veroverde gebieden, maar de Nederlandse kerken gedoogden de ontwikkeling van slavenhandel en slavernij eveneens. Door de economische belangen ontstonden netwerken waarin kooplieden van verschillende afkomst samenwerkten en profiteerden. Dominees bedienden allereerst en vaak uitsluitend de witte Nederlandse kolonistengemeenschap. Er gold een restrictief beleid ten aanzien van doop, huweijk en kerklidmaatschap van Afrikanen, Aziaten en Amerikanen. De regel was dat doop niet tot vrijheid leidde. De praktijk kon van plaats tot plaats wel verschillen. Er waren uitzonderingen. Van een kerkelijke beweging tegen de slavenhandel of de slavernij is het in Nederland en zijn koloniale rijk nooit gekomen. Abolitionisme was soms religieus geïnspireerd, maar bleef een individuele, ongeorganiseerde en uitzonderlijke aangelegenheid. De archieven van kerken en begraafplaatsen bevallen nog veel sporen die we de komende jaren verzamelen en bestuderen. Deze lezing biedt voorbeelden en toont kansen voor verder onderzoek.

Dr. Dienne Hondius is historicus en werkt als universitair hoofddocent en opleidingsdirecteur Geschiedenis aan de Vrije Universiteit Amsterdam, Faculteit Geesteswetenschappen. Ze heeft veel over slavernij gepubliceerd en is initiatiefnemer van het onderzoeksproject Mapping Slavery, waaruit onder meer de Gids Slavernijverleden Amsterdam en Gids Slavernijverleden Nederland voortkomt. Dienne Hondius is actief betrokken bij het Nationaal Instituut Nederlands Slavernijverleden en Erfenis en werkt ook bij het Anne Frank Huis als medewerker internationale educatieve projecten.

Lezing dr. Martijn Stoutjesdijk

Twee zwart-witte dominees in de Nederlandse koloniën. Theologie en zendingswerk van Jan Willem Kals en Jacobus Capitein

Het lijkt bijna onmogelijk twee dominees te vinden die meer verschillend zijn dan Jan Willem Kals (1700-1781) en Jacobus Capitein (1717-1747). De één (Kals) is wit, afkomstig uit Duitsland en zal zich in Suriname tot verdediger van Indianen en tot slaafgemaakten ontpoppen. De andere (Capitein) is zwart, een voormalig slaaf uit Ghana en één van de beroemdste verdedigers van de slavernij in zijn tijd. Beide studeren echter in Nederland - Kals is er getuige van het beroemde Leidse dispuut van Capitein waarin hij zijn stelling over slavernij verdedigt (Van der Linde 1987, 20) - en beide worden op eigen verzoek als dominees uitgezonden naar de koloniën om zich daar in te spannen voor de bekering van de 'heidenen'. Door tegenwerking van koloniale overheden, ingewikkelde karakters en moeizame communicatie met het thuisland, raken beide ook stevig gedesillusioneerd en zullen voortijdig hun werk staken - de één (Capitein) vanwege diens overlijden, de ander (Kals) omdat hij uit de kolonie werd weggestuurd. In deze lezing verkennen we de theologie en het zendingswerk van beide dominees in elkaars samenhang en situeren we beide geestelijken in hun historische, geografische en kerkelijke context. Anders dan in oudere geschiedschrijving wegen we daarbij ook nadrukkelijk het perspectief van tot slaafgemaakten en vrije zwarten mee, en de wijze waarop die

soms wel en soms juist niet in de geschriften en de biografieën van Kals en Capitein tot uitdrukking komen.

Dr. Martijn Stoutjesdijk is op dit moment postdoc onderzoeker 'Slavernijverleden en kerken' aan de Protestantse Theologische Universiteit. Hij studeerde theologie, filosofie en internationale betrekkingen en specialiseerde zich in het vroege jodendom in zijn antieke context. Hij is gepromoveerd op slavernij in de vroegchristelijke en vroegrijnse parabels.

Lezing Ivonne van de Kar

Geschapen naar Gods beeld, levend in moderne slavernij. Zuster, waar is je zusje?

Mensenhandel, voorheen vrouwenhandel genoemd, komt overal voor, overal in Europa, overal in Nederland en ook bij u in de buurt. Vrouwen zijn vaak de eersten die te leiden hebben onder slechte economische omstandigheden in hun land. Mensenhandelaren spelen hierop in door hen banen te beloven in West Europa. Veel van deze vrouwen, jongeren en ook mannen komen terecht in de gedwongen prostitutie of andere vormen van gedwongen arbeid. Mensenhandel is een steeds bekender wordend onderdeel van de georganiseerde misdaad waar gewetenloze misdadigers veel geld aan verdienen.

Christelijke sociale traditie

Binnen de Christelijke traditie hebben kerken en religieuzen steeds weer gezorgd voor voedsel en kleding, zorg en onderwijs, hulp en ondersteuning voor mensen die dat nodig hadden, maar niet kregen. God is naar christelijke overtuiging daar waar mensen hem spontaan het minste zoeken. Bij degenen die geen onderwijs of zorg krijgen omdat zij niet in tel zijn. Bij degenen die als reddeloos verloren of gevaarlijk gelden. Bij degenen die gezien worden als onrein en smerig. Kerken en Religieuzen maken mensen zichtbaar die niet gezien worden en proberen hun waardigheid te herstellen. 'Wat jullie aan de minste van de mijnen hebben gedaan, dat hebben jullie aan mij gedaan', zegt Jezus in het evangelie. Waar mensen concreet geholpen worden, daar wordt het fundament van het leven in ere hersteld: ook als de oorzaak van de problemen niet kan worden weggenomen en ook als er daarna nog vele anderen zijn die op hulp wachten.

In 2014 zei Paus Franciscus: "Mensenhandel is een wond in lichaam van de huidige wereld, een wond in het vlees van Christus. Het is een misdaad tegen de menselijkheid."

Afzonderlijk en gezamenlijk kunnen wij mensen vaak niet alles doen wat nodig is voor een goed leven voor allen. Maar wat wel kan en wat gebeurt, is van fundamenteel belang. Of zoals een joods spreekwoord zegt: wie één mens redt, redt een hele wereld.

In deze lezing zal Ivonne van de Kar spreken over de rol van de Nederlandse religieuzen in de strijd tegen mensenhandel, de rol die kerken nu spelen en het belang van samenwerking op regionaal, Europees en wereldwijd niveau in het tegengaan van mensenhandel, de hedendaagse slavernij.

Ivonne van de Kar heeft geschiedenis gestudeerd. Zij is op dit moment medewerker Beleid en Communicatie op het provinciaal van de SVD-paters in Teteringen. Twintig jaar lang was zij werkzaam coördinator van de Stichting Religieuzen tegen Vrouwenhandel (SRTV). Ze is oprichter van Zusterwerk, het religieuze expertisecentrum voor mensenhandel en migratie, daarnaast is ze lid van het Europese Netwerk van Religieuze organisaties tegen Mensenhandel en Uitbuiting.